

Dankwoord Tjalling Waterbolk, symposium Werk van Eeuwen 29 mei 2015:

Een groot geschenk

Eerst wil ik iets zeggen over de ontstaansgeschiedenis van het boek. Die begint in 1995 met een bezoek van Jos en Jan, die toen in Leiden werkten in NWO-verband. Ze hadden bijna alles gelezen wat ik had geschreven en kwamen met vragen daarover. Ze zagen in mijn werk niet alleen ontwikkelingen, maar ook tegenstrijdigheden, waarvan ik mij niet bewust was. Samen schreven we daarover in 1997 een artikel in *Archaeological Dialogues*. Vervolgens kwamen ze in 2011 met het plan voor een heel boek met inleidingen en vragen van hun kant en antwoorden van mij: over mijn jeugd in Havelte, over mijn studie in Groningen tijdens en na de oorlog, over mijn eerste jaren als hoogleraar, over de archeologie in de oorlogsjaren en de eventuele invloed van de nazi-leer op het vak na de oorlog, en over mijn onderzoek, met de nadruk op dat van het cultuurlandschap. Het project vroeg enige tijd, maar het boek is er nu. Hun belangstelling voor mijn werk heb ik erg gewaardeerd, en door me te verdiepen in hun vragen heb ik de wereld waarin ik heb geleefd, en mijn eigen rol daarin, veel beter leren kennen. Ze hebben naast hun nu drukke banen veel tijd en zorg besteed aan het boek, dat ik allereerst zie als een groot geschenk. Dankbaar zijn wij ook voor hun vriendschap. Ik hoop dat het boek met zijn ongewone structuur jonge onderzoekers enig inzicht kan geven in de steeds veranderende omstandigheden, waaronder hun voorgangers hebben gewerkt.

De uitgever is de Koninklijke van Gorcum in Assen. Dit bedrijf heeft ruim 60 jaar geleden, in 1954, ook mijn proefschrift uitgegeven, en nog weer 20 jaar eerder, in 1934, ook het boek van mijn vader over de toenmalige gemeente Havelte. Aan een passage uit vaders boek zijn de titel *Werk van eeuwen* en het motto van het boek ontleend. Dat was een vondst van Jos die ik erg heb gewaardeerd. Heel plezierig waren de contacten met Ingrid Olthoff, die voor Van Gorcum de uitgave heeft begeleid en ook mij bij alle voorbereidingen betrok.

Met vormgever Albert Rademaker had ik al eens samengewerkt bij een boek, dat ik in 1999 schreef ter gelegenheid van een jubileum van de Stichting Het Drentse Landschap. We zijn beiden Drentse dorpsjongens, verstaan - en spreken ook - de Drentse taal en dat scheidt een band. We hebben ook een verwant gevoel voor humor. Albert weet onze dure woorden te relativeren door er in het boek op allerlei manieren mee te spelen. Het resultaat is prachtig!

Aan de NJN, de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, hebben Mien en ik onnoemelijk veel te danken. We hielden wekelijks excursies, organiseerden kampen en een jaarlijks congres, kozen onze eigen besturen, gaven tijdschriften uit, zongen en volksdansten. We praatten over maatschappelijke problemen en deden allerlei natuuronderzoek. Mij boeide vooral de plantensociologie. Een medelid, Tjeerd van Andel, bracht mij in contact met Van Giffen en diens Instituut – met alle gevolgen van dien voor mijn verdere leven!

Van september 1945 tot en met 1946 was ik als natuurhistorisch secretaris lid van het Hoofdbestuur van de NJN. Mien was toen leidster van het district Zeeland, en dus ook lid van het Bestuur. Daar hebben wij elkaar ontmoet. Om een paar NJN-termen uit onze tijd te gebruiken, we vinden het ‘mieters’ dat de huidige voorzitter, Janna Fleuren, hier vandaag heeft willen spreken over de Bond bij de verschijning van een boek over een ‘ouwe sok’. Want een ‘ouwe sok’ ben ik sinds aan het eind van het NJN-congres in de kerstvakantie van 1947 – in dat jaar was ik 23 geworden – het bondslied, de ‘bakmars’, werd gezongen!

Wie het boek van mijn vader heeft gelezen begrijpt dat ik van mijn ouders een grote belangstelling voor natuur en landschap heb meegekregen. Zij hebben veel opzij gezet om

mijn broer en mij te kunnen laten studeren. Persoonlijke contacten met de leraar biologie op het gymnasium in Zwolle, Horreüs de Haas, droegen er ook toe bij dat ik koos voor de studie in de biologie. In het begin was ik vooral geïnteresseerd in vogels. Mijn belangstelling voor het cultuurlandschap is gegroeid uit drie bronnen: eerst het plantensociologische werk in de NJN, daarna het stuifmeelonderzoek waarop ik bij Van Giffen ben gepromoveerd, en tenslotte het opgraven van oude nederzettingen door mij en de andere stafleden van het Instituut. Als leermeesters zie ik voor de plantensociologie de oud-NJN-er Victor Westhoff, voor het stuifmeelonderzoek de Deen Johannes Iversen, en voor het archeologische veldwerk uiteraard Van Giffen, met - niet te vergeten - zijn technische medewerkers. Voor andere aspecten van de archeologie heb ik meer te danken aan de Engelsman Grahame Clark en de Amerikanen Bob Braidwood en Joe Caldwell.

Voor het cultuurlandschap is de publieke belangstelling de laatste jaren flink gegroeid. Aan de Groningse universiteit is er nu een Kenniscentrum Landschap onder de actieve leiding van Theo Spek. Ik heb groot respect voor zijn historisch-geografische studies van de Drentse esdorpen en ben blij dat hij hier heeft willen spreken over zijn plannen.

Na Reinder Reinders is Daan Raemaekers al mijn tweede opvolger. Hij werkt in een totaal andere facultaire en maatschappelijke setting dan ik, met meer studenten, maar minder financiële middelen. De in mijn tijd zo vruchtbare personele verbinding van ons instituut met de musea in Groningen, Leeuwarden en Assen bestaat niet meer. Voor de bescherming en het onderzoek van het archeologische erfgoed is er nu een wettelijk en uitvoerend kader, dat gebaseerd is op internationale verdragen. Een grote verandering is ook de computer. Die speelde in 1987, toen ik met pensioen ging, in ons vak nog geen rol, maar maakt nu nieuwe vormen van onderzoek mogelijk.

Ook in de nieuwe situatie gebeurt er nog veel onderzoek in de regio. Ik blijf Reinder en Daan dankbaar, dat ik na mijn afscheid nog lang een werkplek op het Instituut mocht bezetten en waardeer het zeer dat Daan hier zijn visie heeft willen geven op de toekomst van ons vak.

Martijn Eickhoff werkt als historicus op het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie. Zijn proefschrift uit 2003 over de archeologie voor en tijdens de oorlog in ons land, is voor mij een ware eye-opener geweest, vooral ten aanzien van mijn voorganger Van Giffen. Diens wetenschappelijke referentiekader lag vooral in Duitsland, waar hij zeer werd gewaardeerd. Enkele vrienden en collega's maakten tijdens de oorlog deel uit van de bezettende macht. Op het gebied van de archeologie waren er binnen het nazi-regime twee rivaliserende groepen ontstaan, die beide de steun zochten van Van Giffen. Die kon, behendig tussen beide door laverend, tot in juni 1944 doorgaan met opgravingen. Daarbij bleef hij zichzelf en liet hij zich niet beïnvloeden door de nazi-leer. Martijn wist als niet-archeoloog de maatschappelijke betekenis van ons vak en de rol van de toenmalige beoefenaars goed aan te voelen. Zijn bijdrage vandaag stel ik op hoge prijs.

Veel over de oorlogsjaren aan de Groningse universiteit, en met name over de mensen die ik er als assistent en jong hoogleraar na de oorlog zou ontmoeten, - en trouwens ook over mijn eigen situatie als student - , heb ik geleerd uit het boek *Academische Illusies* van de historicus Klaas van Berkel uit 2005. We zijn Klaas erkentelijk voor het voorwoord dat hij bij ons boek heeft willen schrijven. Hij is momenteel voorzitter van het Historisch Genootschap te Groningen, het HG. Dit in 1886 opgerichte kamergezelschap, waarvan Van Giffen en ik vele jaren lid zijn geweest, heeft voor mij in allerlei opzichten veel betekend.

Als het aan de universiteit wat heftig toeging in de archeologie, kon ik me ontspannen in de wereld van de natuur- en landschapsbescherming. Daar ontmoette ik veel oud-NJN-ers. Van

1955 tot haar opheffing in 1991 was ik lid van de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad. Die had ook een taak bij de voorbereiding van ruilverkavelingen. Tijdens de talrijke excursies in dat verband heb ik veel geleerd van mijn medeleden en van de staf van de Commissie, en allerlei landschappen in het land leren kennen.

Sindsdien is er veel veranderd. Grote ruilverkavelingen vinden niet meer plaats. De Natuurbeschermingsraad is opgeheven. Er kwam een 'Ecologische Hoofdstructuur', maar die hield geen rekening met wat ik de 'Cultuurhistorische Hoofdstructuur' heb genoemd. Men dacht 'nieuwe natuur' te kunnen maken – met de Oostvaardersplassen als afschrikwekkend voorbeeld -, maar de 'oude natuur' uit mijn jeugd, met in de heide planten als *Arnica* en *Parnassia* en vogels als korhoenders en grutto's, is verdwenen door het wegvallen van het oude grondgebruik. Daar staat tegenover dat er 'nationale parken' zijn gekomen, zoals het Dwingelerveld, dat het stroomgebied van de Drentse A nu een 'nationaal landschap' is en het waddengebied zelfs een 'werelderfgoed.' De Stichting Het Drentse Landschap is een grote organisatie geworden, die nu ook zorgt voor het cultuurhistorische erfgoed, dat vaak zo nauw met het natuurhistorische erfgoed samenhangt. Ik stel het bijzonder op prijs dat de directeur Eric van der Bilt hier zijn visie heeft willen geven op de toekomst.

Tenslotte wil ik, ook namens Mien, tegenover Jouke van Dijk en Meindert Schroor, en hun medewerkers, onze dank uitspreken voor de grote steun van de Waddenacademie aan het boekproject, en ook voor de leiding en organisatie van deze middag in het gastvrije Drents Museum, dat zoveel vondsten van het Groningse instituut herbergt. Dank ook voor de mogelijkheid om naast vakgenoten ook familieleden en vrienden uit te nodigen voor deze - dank zij het initiatief van Jos en Jan en dank zij jullie aller aanwezigheid - voor Mien en mij onvergetelijke dag.